

GWALCIĆ (127) *vb impf*

a *pochylone* (w tym 2 r. błędne znakowanie).

inf gwałcić (24). ◇ *praes 1 sg* gwałcę (12) [w tym: -e (1)]. ◇ *2 sg* gwałcisz (2). ◇ *3 sg* gwałci (18). ◇ *1 pl* gwałcimy (2). ◇ *2 pl* gwałcicie (3). ◇ *3 pl* gwałcą (22). ◇ *praet 2 sg f* gwałciłaś (1). ◇ *3 sg m* gwałcił (4). ◇ *1 pl m pers -śmy* gwałcili (1). ◇ *3 pl m pers* gwałcili (8). ◇ *fut 1 sg f* będę gwałciła (1). ◇ *3 sg m* będzie gwałcił (1). ◇ *1 pl m pers* będziemy gwałcić (3), gwałcić będziemy (1); będziemy gwałcić *RejPos*; będziemy gwałcić : gwałcić będziemy *SarnStat* (2 : 1). ◇ *2 pl m pers* gwałcić będziecie (1). ◇ *imp 3 sg* niech, niechaj gwałci (2). ◇ *con 2 sg m* byś gwałcił (2). ◇ *3 sg m* by gwałcił, gwałciłby (6). ◇ *3 pl m pers* by gwałcili (5). ◇ *impers praet* gwałcono (1). ◇ *part praes act* gwałćąc (7) [w tym zapis: gwałćząc (2)].

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Dokonywać czynu przemocy, zdobywać coś siłą; depopulari Calep; foedare, funestare, violare Cn* (34) : Dayciefz pokoy bráćifzkowie Tego rozboyniká mowie. Niechay gwałci/ niech woiuie Wźdyć nam piekła nie zepfuie. *MWilkHist F; CzechEp* 58; *Calep* 308a [2 r.].

gwałcić kogo, co (2): *ModrzBaz* 143; *PRzećiwko tym/ których fwa wola ták fie rozmnożyła/ iż téz ná drógách póspolitych/ po wsiach y miáfteczkach/ nietylko ofoby nie będącé ná vrzędziéch/ ále téz kótrzy Rzeczypóspolitéy ofoby ná fobie niofá/ gwałcić nie obawiaią fie* *SarnStat* 43.

W przen [co] (2) : Ktoby przeto gwałcił ten dar/ fáme⁸⁰ Bogá iego podawcę gwałci *ModrzBaz* 143.

gwałcić komu (1): Táme Pan nadobny przykład vczynić raczył/ ábychmy tych członkow [języka i uszu] ftrzegli od czártá tego fprofnego/ áby ich nam nie gwałcił/ á nie odćifkał nas od znáomości á od wyfławiańia możności y dobrodzyeyftwá fwiętego iego. *RejPos* 212v.

Przen [co] (9) :

a) *Poskramiać* (4) :

gwałcić czym (2): Iáko przyrodzenie rozumem gwałcić. *RejZwierc* 151 *marg*, *Aaa4*.

Zwrot: »gwałcić przyrodzenie« [szyk zmienny] (4): *ABowiem pátrz moj miły brácie co nam ták frodze gwałci to nędzne przyrodzenie náfze* *RejZwierc* 67, 151 *marg*, *Aaa4*; *RejPos* 247.

b) *Tendencyjnie interpretować* (5) : á záttrząnął wfzytká zyemią gwałćąc á opák wywráćiając fłowá Páńfkie. *RejAp* 63; *RejPos* 325; *CzechEp* 151, 264; *Bo oni wolą gwałcić fámó pífmo S. á nizli błędow fwyh odftápić. WujNT przedm* 8.

W charakterystycznych połączeniach: gwałcić pismo święte, słowo (Pańskie) (2).

a. *Zmuszać kobietę siłą do stosunku płciowego; depudicare Calep; comprimere puellam, constuprare virginem, corrumpere, depravare pudorem feminae, devirginare, facere stuprum, nomen virginis deintegrare Cn* (17) : *Depudico – Opanienftwo prziprawiam, gwałcę. Calep* 309b.

gwałcić kogo (14): *ABowiem obrzydłość popełnili w Izráelu/ gwałcili cudze żony* *BibRadz Ier* 29/23; *RejZwierc* 204v; *BudBib Iudic* 19/25, 20/5, *Ez* 18/15; *SkarJedn* 200; *GórnRozm* C3v; á ono żoná v drugiego w gárści/ córkę gwałcą/ oyczyzná gore/ íieką y morduią brácią moię. *OrzJan* 135, 97, 136. *Cf Zwrot*.

W charakterystycznych połączeniach: gwałcić córkę (2), *założnicę, (cudzą) żonę* (5).

Zwrot: »gwałcić białą głowę, pannę« = *stuprare, constuprare Calep* [szyk zmienny] (2 : 2): *ModrzBaz* 107v; Piąci Gwałcili białęgłowy y szlacheckie *ActReg* 7; *Constupro* – Panne, białą głowę gwałce, o cnote przypawiam. *Calep* 250a, 1013a.

W przen [kogo, co] (2) : Ale nieście brát/ tho iest człowiek gwałci fiołtrę/ to iest dużę grzechy/ á żadościami *HistRzym* [39]v.

gwałcić czym (1): Gwałci wzrokiem wżetecznym poyżzenie wftydliwe *KlonWor* 58.

2. *Postępować wbrew przyjętym normom, zobowiązaniom prawnym lub moralnym; violare Mącz, Calep, Cn; solvere BartBydg, Mącz; contemerare, profanare Mącz, Cn; desacrare, vitiare Calep; conscelerare, frangere, fraudare, fraudem facere, funestare Cn* [w tym: kogo, co (73)] (93) : Gdyż to iest ijże człowiek włobotę przyjmuiątz obrzezaniję nieporullá zákonu Moijżełłowego/ ani gwałcij święta *OpecŻyw* 66v; *BielŻyw* 133; *BartBydg* 235; *ComCrac* 20; *SeklKat* G3v [2 r.]; Coż to iest zá złość ktorey fię dopułzczaće gwałcąc dzień Sobotny? *BibRadz* 2.*Esdr* 13/17, 2.*Esdr* 13/18; A tak gdyż Księża [...] márníe á nieuczciwie bes Małżeńftwá w Polźce żywią/ gwałcą przednieyfy grunt Korony Polfkicy *OrzRozm* H3v; áby fie thák frogo z brácią nie obchodzić [...] testámentu oycowłkiego nie gwałcił *BielKron* 354v; *Temero*, Gwałcę/ łromocę/ obrážam á zwłálczá poświęcone á święte rzeczy. *Mącz* 345b, 498b; á gwałcili záwždy wolá á poštánowanie święte iego. *RejPos* 292, 10, 180v, 245; *WujJud* 248; czemuż tedy Testáment Syná Bożego/ krwią iego zápieczętowany księża gwałcą? *WujJudConf* 247v, 16, 247v; *BudBib* Ez 22/8; Kto tedy onę zwierzchność miełza/ ábo łády gwałci/ [...] ten/ [...] niech będzie zá wytępnego przeciw máiełtatowi ołádzon. *ModrzBaz* 82, 138; *SkarŻyw* 353; *KochWr* 22; *Vitio* – Płuię, każę, gwałcę. *Calep* 1131a, 1126b; *Phil* E4; przyięgá y przymiérze łpólne z królem *Zygmunt*em záłzłó/ któręgoć fie gwałcić nie godzi. *OrzJan* 115; *WujNT* *Matth* 12/5, s. 51, *Ioann* 5/18; tedy táki zá łłufznym wywodem nie ináčéy ma bydź łádzón y karan/ iedno iákoby gléyt náłz królewłki gwałcić miał. *SarnStat* 587, 182, 214; Przecz gwałćicie onych dułz wolá oštáteczną/ Co iuż tám pokoy máią y odpłátę wieczną? *KlonWor* 11.

gwałcić komu (10): *DiarDop* 111; *RejAp* 166; ábyś go nigdy nie gniewał/ ábyś mu nigdy nie gwałcił tego iego náłogu á zwyczáiu świętego. *RejPos* 247v, 252v [2 r.]; Iż niccy wam nie pomogá namocnieyfe práwá/ ielli ich łámi łtrzedz nie będziecie/ á łámi ie łobie gwałcić będziecie. *RejZwierc* 34, A6, 44, 45, 261.

gwałcić czym (10): *RejPos* 230, 338v; *RejZwierc* A6, 44; *NiemObr* 72; *WujNT* 366; nie będziemy powinni/ áni będziemy moc fie łprzećiwic téy zgodzie w części álbo we wzyłtkim/ [...] przez się álbo przez inné osoby [...] tym łpóšobem álbo innym którymkolwiek gwałcić *SarnStat* 1114, 1040, 1070. Cf »gwałtem gwałcić«.

W charakterystycznych połączeniach: gwałcić glejt, grunt, náłog, postanowienie (2), *powinność* (2), *przybytek, sąd, sejm, sobotę (dzień sobotny)* (5), *sprawę* (2), *s(z)abat* (3), *święto* (4), *testament* (4), *urząd, wolą* (3), *wolność* (3), *wymysł, zwyczaj*.

Zwroty: »gwałtem gwałcić« (2): *RejAp* 165v; vpornym gwałtem gwałćimy poštánowanie święte iego *RejPos* 230.

»gwałcić pokoy« [szyk zmienny] (3): *RejPos* 338v; *WujNT* 366; Gwałci pokoy y póšpolity y domowy. Bo opilftwo bez zwády y guzow rzadko bywa. *PowodPr* 72.

»prawo, ustawę, zakon gwałcić« = *frangere legem, mactare ius Cn* [szyk zmienny] (40 : 3 : 3): *KrowObr* B2; ále iefzczę y oto Krolá żądáli / żeby mogli te ktorzyby [...] zakon iego z dobrej woley gwałćili/ flufznym á przyftoynym karániem ie kárác *Leop 3.Mach 7/9, 3.Mach 7/10; BibRadz* II 79c *marg; RejPos* 153v, 251v; *RejZwierc* A6, 44, 45; *GórnRozm* C; *ActReg* 8; *Phil* E4; Więc ták/ vboftwá/ fczzyre/ świętobliwe Vftáwy gwałcząc/ deptác chcefz wżeteczna *GrabowSet* G3v; *SarnStat* 119, 220; O piękna wolności [...] / w ktorey Bozkie y ludzkie práwá gwałcá *SkarKazSej* 659a.

»gwałcić przykazanie, rozkazanie« [szyk zmienny] (5 : 2): K temu/ gwałći też on Przykazanie to y rozmyślnie grzełzy *KuczbKat* 290, 350; *WujJud* 197; *NiemObr* 72, 115; *ArtKanc* M5, R17v.

»przysięgę gwałcić« (1): Nie będę mu/ chocia zmarł przyięgi gwałćilá. *PudłDydo* A3v.

»gwałcić slub« [szyk zmienny] (4): *RejPos* 252v [2 r.]; *BiałKat* 373v *marg*; bo fie oni nie ozywáiá imieniem święthym iego iáko my/ á nie gwałcá mu flubow y powinności fwoich/ ták iáko my *RejZwierc* 261.

»gwałcić sprawiedliwość« (1): Wiele ludzi prze vboftwo dopufzcza fię złoći/ á prze fkaranie o bogáctwá gwałći fprawiedliwość. *BibRadz* *Ioel* 27 arg.

Szeregi: »deptác abo gwałcić« (1): Aboście nieczytali w zákonie/ że w fobboty/ kapłáni wkościele fobbote pokálaia (*marg*) depcá abo gwałcá (-) a przes winy fá *MurzNT* *Matth* 12/5.

»gwałcić a kazić (a. przekazować)« (2): *RejAp* 166; Winá ná té, ktorzy Séymy Powiátowé gwałcá álbo przekazuiá. *SarnStat* 29.

»gwałcić a (albo) łamać« (2): *RejPos* 252v; A ták pátrz co tho iefł práwá gwałćić álbo łamac poddánym fwoim. *RejZwierc* 45.

»nie gwałcić ani odstępować« (2): Wfzákże Praw náłznych Kfiążęcych y ziemfkich niwczym nie gwałcąc áni od nich odstępuiać [*per hoc violando, nec ab eisdem recedendo JanStat* 262]. *SarnStat* 119 [*idem*] 220.

»gwałcić albo przestępować« = *violare aut praevaticare JanStat* (2): áni onych [wolności] nigdy nie będziemy gwałćić/ álbo przefłępować *SarnStat* 1117, 1117.

»psować i gwałcić« (1): áni ich [odmian] którym fpofohem álbo wymyślnym fortélem káfswać álbo pfować y gwałćić nie będziemy *SarnStat* 1040.

»gwałćić i targać« (1): Ten pokoy haeretykowie gwałcá y targaia hániebnymi odfzczepieñftwy fwemi. *WujNT* 366.

a. *Profanować, bezcześcić, kalać, niszczyć* (13) : *Desecro*, Odświácam/ to yefł gwałcę. *Mącz* 363d.

gwałćić co (12): *LubPs* R2v *marg*, S2, S3v; A iefli kto gwałći Kościoł Boży [*templum Dei corrumpit*] / tego ftráci Bog/ ábowiem kościoł Boży święty iefł ktorym iefłelćie wy. *BibRadz* 1.*Cor* 3/17; Krol zálye Mieczem nie dopufzczał ludziom odstępować od Ołtarzá/ áni gwałćić Ołtarzá. *OrzRozm* D3; *Mącz* 117d, 442c; *OrzQuin* Aa3v; *ModrzBaz* 56; *WujNT* 582. *Cf gwałćić co czym*.

gwałćić co czym (2): niechay ten vmárly odpoczywa w pokoju/ to iefth/ niech żaden niegwałći pámiáthki iego zlorzeczeńftwem żadnym *OrzRozm* M3; *KuczbKat* 385.

W charakterystycznych połączeniach: gwałćić kościoł (6), *ołtarz, pamiątkę, święcenie, świętą rzecz* (2).

Szeregi: »borzyć a gwałćić« (1): Bo w nim [*psalmie*] iefł modlitwá przeciwko nieprzyiacielom koćcioła fwiętego/ ktory vftáwicznie borzá á gwałcá. *LubPs* S2.

»gwałcić i plugawić« (1): A Boże day/ iżby tákich niebyło ktorzy chociaż vřtáwicznie w řwey modlitwie prořzå o to Imieniå Bořkiego řwięcenie/ przedřię vczynki řwymi/ ile mogå/ y gwałcå y plugåwiå ie *KuczbaKat* 385.

Synonimy: **1.** drapieżyć, łupić, rozbijać, uciskać; **2.** deptać, kazić, łamać, naruszać, obrażać, odstępować, plugawić, pokalać, przekazować, przestępować, psować, sromocić, targać; **a.** burzyć, mazać, odświåcać.

Formacje współrdzenne: pogwałcić, zgwałcić.

Cf **GWALCĄCY, GWALCENIE, GWALCONY**

AL